

3

СЪВРЕМЕННОСТ

2024

Владимир Зарев
главен редактор

Иво Рафаилов

Васил Чакъров – Чак Кирил Христов, шарж

В БРОЯ

**Васил
Чакъров – Чак**

СЪВРЕМЕННИК

3

2024

Година LII
Основател
Павел Вежинов

РОМАН

Денис
Джонсън

**ИМЕТО
НА СВЕТА**

*от английски
Божидар Стойков*

5

ПОЕЗИЯ

Кики
Димула

*от английски
Патриция Николова*

76

РАЗКАЗ

Ричард
Форд

РОК СПРИНГС

*от английски
Божидар Стойков*

81

РАЗКАЗ

Тобайъс
Улф

ЛЪЖЕЦЪТ

*от английски
Божидар Стойков*

99

РАЗКАЗ

Джон
Гарднър

ИЗКУПЛЕНИЕ

*от английски
Божидар Стойков*

114

ПОЕЗИЯ

Амелия
Станеску

*от румънски
Лора Ненковска*

127

РАЗКАЗИ

Грация
Деледа

*от италиански
Огнян Стамболиев*

133

РАЗКАЗ

Алфредо
Брайс
Еченике

**ФЛОРАНС
И НИЕ ТРИМАТА**

*от испански
Десислава Венева*

155

ПОЕЗИЯ

Тенко Тенев

167

РАЗКАЗИ

Здравка
Евтимова

172

РАЗКАЗИ

Любомир
Халачев

186

РАЗКАЗИ

Васил
Люцканов

— 200 —

ПОЕЗИЯ

Светослав
Радулов

— 211 —

РАЗКАЗИ

Данила
Райчева

— 216 —

РАЗКАЗ

Димитър
Димитров

**ДНЕВНИК
БЕЗ ДАТИ**

— 226 —

РАЗКАЗИ

Енрико
Морович

*от италиански
Огнян Стамболиев*

— 245 —

ЕСЕТА

Владимир
Ганев

— 259 —

АТЕЛИЕ

Васил
Чакъров

— 289 —

**КРИТИЧЕСКИ
ХРОНИКИ**

Патриция
Николова

Мумко
Новков

— 297 —

Чакъров 1968

Васил Чакъров – Чак Илюстрация (1968 г.)

Издава:
Книгоиздателска къща „Труд“ ЕООД
Управител
Венелина Гочева

1202 София, ул. „Св. св. Кирил и Методий“ 84, етаж 3
тел. 942/2375; office@trud.cc

Васил Чакърлов – Чак Двор II, (1968 г.), линорез

Оформление и предпечат
Иво Рафаилов
Коректор Йорданка Белева

Формат 70x100/16. Печатни коли 20,5.
Ръкописи не се връщат и не се рецензират.
Печат – „АЛИАНС ПРИНТ“ ЕООД

РОМАН

Денис Джонсън

Денис Джонсън, американски писател, поет и драматург, е роден на 1 юли 1949 г. в Мюнхен, Германия. Автор е на романите: „Възкресението на обесения мъж“ /1991/, „Името на света“ /2000/, „Дърво от дим“ /2007/, „Никой не помръдва“ /2009/, „Смеещи се чудовища“ /2014/; на сборника с разкази „Синът на Исус“ /1992/; на стихосбирките „Човекът сред тюлените“ /1969/, „Вътрешно време“ /1976/, „Воалът“ /1987/ и др. Носител е на множество литературни награди и два пъти е номиниран за „Пулицър“ /2008 и 2012/.

ИМЕТО НА СВЕТА

Още като тийнейджър, каквото и да правех, аз го свързвах с колеж, „академичния живот“, с определени представи, вгълпени предполагам от телевизионния екран, особено филмите от трийсетте, които безпощадно излъчваха когато бях малък, най-вече една конкретна сцена: прииждат младолики момчета и момичета една есенна вечер, за да наобиколят камината в дома на любим професор. Подушвам дима от огъня по дрехите им, аромата на лулата на професора и усещам пълното благоухание на младостта, есента и колежа – благоуханието на она живот. Не бих казал, че винаги съм бил очарован от тоя идеал или кой знае колко привлечен от него. Просто реших, че съществува някъде. Студентската ми кариера се проточи повече от шест-седем години, прекъсвана от работни промеждутъци, прехвърляне във втора институция, после трета и като цяло съм я запомнил като поредица от условия и одобрения. Не ходех по футболни мачове. Не помня да съм заставал до камини. Бях впечатлен от няколко мои преподаватели, изпитвах дори благоговение и тяхното влияние ме оформи не по-малко от всичко останало, но така и не надзърнах в домовете им. Затова бих казал, че ме изненада благодарността, с която приех поканата да преподавам в университет.

Когато тоя шанс се появи, бях почти на петдесет. Повече от десетилетие след колежа преподавах в средно училище, а през лятото трупях кредити за университета. Един ден написах писмо до кандидат за президент, с което предлагаш услугите си да го консултирам по въпросите на политиката и стратегията (Беше сенатор Томас Том от Оклахома, пометен още в предварителните вътрешнопартийни избори) и макар че нямах представа дали на ония, които пишат подобни писма някога им обръщат внимание, още по-малко ги наемат, преминах за нула време от мистър Рийд от катедра „Социология“ на мистър Рийд-писач на речи, човек от екипа за всякаква позиция, задкулисен съветник и изкарах почти двайсет години във Вашингтон. Напуснах точно когато сенатор Том начена пети мандат. Постъпих в университета, когато беше отхвърлена идеята ми за книга – предложих да изкарам на светло корумпиращото влияние на властта, но очевидно нямаше нужда.

След това се озовах в крилото на „Сравнителни изследвания“ в сградата на „Хуманитарни науки“, въпреки че в действителност съм хоноруван доцент по история (Катедра „Хуманитарни науки“ отдавна беше раздробена, за да се учредят повече, по-мощни катедри; старата сграда подслонява бюджетни случайници, субсидирани програми и подобни експерименти, чийто живот продължава до края на външното финансиране. И някак се превърна в дом на Катедра „История“). Водя кратки семинари, подтиквам будни, неориентирани студенти да четат книги, които съм прочел и след това изслушвах как представяха своите тези пред групата за коментари. С други думи, нищо не вършех. Това по никакъв начин не възпрепятстваше славното бъдеще на позицията, пък и нямах проблеми с останалата тукашна дейност, събранията, меморандумите и т.н.

Четири продължения са горе-долу лимитът за моя тип назначение и бях към края на третото. След края на следващата година ще ме преместят. Засега съм в отпуск.

Но хора с позиции като моята трябва да са нащрек за новопристигналите, така че веднъж се озовах на вечеря с още единайсет души в дома на Тед Маки, председател на борда на Музикалния факултет. Обстановката се приближаваше до филм от трийсетте; валият снежинки в нощта над колежанско градче в очакване да се притурят звънчета на шейна и песнопения на млади колежари, докато в къщата, хижа по размер, пиехме горещ ром със сметана около буен огън, който хвърляше променливи отблясъци под блесналата полица над камината и прозорците със замрежени стъкла, върху старинен черен телескоп и огромен бежов глобус, за който бих се обзаложил, че показваше света такъв, какъвто е бил много отдавна и нямаше да бъде никога повече. С други думи пиехме горещия ром в атмосферата на луксозен магазин за антики. Това ме потисна. Потисна ме, макар че съм бил канен на вечеря в множество домове точно като тоя, в други университети и във Вашингтон, бях вечерял дори тук, у Тед Маки, преди две зими. Потисна ме заради картината в съзнанието ми на стотици подобни домове, с неясното усещане за пропадане в бездна, а аз – с лъжица, чаша и усмивка към околните.

Вечерята беше в чест на виден гост на нашия университет, израелския композитор Айзък Андропов. Както се оказа, той вдигнал температура и не присъстваше.

Бях дошъл да се запозная с ръководителя на тоя университетски феод, титулуван като Форум за интерпретативни проучвания. Форумът разполагаше с финансиране. Имаха места за преподаватели. Офиси, пари за заплати, всичко. Най-доброто бе, че там нямаша ангажименти, нямаша часове. Или така ми беше обещал Тед Маки, споделяйки тая информация между другото, сякаш не можеше да се оглеждам за друго подходящо място за по-следващата година. Случваше се непрекъснато, хора, почти непознати, често подмятаха по един или друг начин, че биха желали да ми помогнат. В интерес на истината понякога бях обект на огромно доброжелателство, тъй като оня, за когото работех във Вашингтон, не го харесвах и аз го напуснах; или обратно, харесвах го и работих за него. Във всеки случай тук се появяваше възможност да си разтегля ваканцията още едва-две академични години. Друго на Форумата не се случваше, освен случайна презентация на някой от учените, повечето оттеглили се от Големите десет университета*, или други, които просто разтегляха лекциите, както ги бяха разтегляли още от дните, когато големият бежов глобус на Тед Маки е знаел какво се е случвало по онова време.

Не съм сигурен, че някой от гостите по случайност знаеше имената на останалите, но не се налагаше да се напъваме да измислим да кажем нещо, защото Тед Маки ни бе уредил кратък концерт. Млада жена свиреше на китара, друга – на виолончело, след което синът на Тед от началното училище, по пижама, халат и пухкави чехли, засвири с удивително спокойствие на лютия, явно концентриран не върху пръстите, а върху точността на изпълнението.

Бях поставен до д-р Дж. Дж. Стайн, който дърпаше конците във Форумата за интерпретативни знания. Разнасях някакъв вид шотландска супа. Макар че не харесвах повечето от поднесеното, нямаш нищо против тия вечери, особено в университета. Обичам да съм сред хора, които обичат да бъдат там, където са. В академичния свят, светът на ума, много повече отколкото в света на политиката, е обичайно да срещнеш хора, които наистина са заслужили своя комфорт, в известен смисъл най-малкото са се трудили здраво и са оставили назад ония периоди от детството, така противни на учените, умовете, интелектуалците. И ето ги тук, най-накрая уважавани и невредими, докато другите се конкурират на тържището. Д-р Дж. Дж. Стайн бе човекът, когото бих могъл да видя във въображението си, ако предварително се опитвах да си представя подобно събиране – щастлив, брадат, оплешивяващ учен. Впускаше се да ми обяснява нещо, което вероятно бях очаквал – забележително задълбочените мислители винаги обясняват задължително заглавията, които избират за проектите си, защото тия заглавия не означават абсолютно нищо за останалите – защо например точно „Форум“ бе правил-

---

* Големите десет университета – група американски университети (реално четиринайсет), които предлагат образование на световно ниво – Бел. прев.

ната дума, защо единствено „интерпретативно“ изразяваше точния смисъл, защо ако човек има предвид всички думи в английския език, „проучвания“ трябваше да бъде единствената.

Не бях сигурен доколко д-р Дж. Дж. бе обмислил мястото като подходящо за мен, но случайно имах идея, която исках да разработя, за която бяха необходими асистенти за проучвателската работа и повече от един офис, един вид рисковано начинание, което може да впрегне всевъзможни учени и да приключи в сборник от есета, всички върху една тема и това бе визията, която му представях, докато той ме прекъсваше с ентузиазирани въпроси, а виолончелистката, точно от другата му страна, беше приятно пийнала. По някое време ми хрумна и го съобщих на висок глас, че д-р Дж. Дж. би могъл да напише увода на сборника и подходящ повод да представи своя Форум. Виолончелистката, от дипломираните студентки на Тед, прояви някаква иронична заинтересуваност към идеята, сама си задаваше въпроси и много скоро започна да прекъсва прекъсванията на доктора, заявявайки най-вече „О – наистина?“. Зашеметяваща червенокоса със синя кадифена рокля седеше начело на масата. По средата на вечерята се премести на празното почетно място на Айзък Андропов. Алабастровите ѝ бузи и рамене пламнаха, а гласът ѝ придоби музикален и опасен тембър. Не съм сигурен защо бе толкова приятно да преживееш като свидетел как талантива млада особа се прави на повърхностна глупачка, на подобно сковано събиране. Но тъй като тя започна да събира фокуса на нашия край на масата, дори стана забележителна, аз усетих, че увлекателната ми история ще бъде забравена, но не изпитвах особени съжаления от факта.

След десерта Тед заведе трима или четирима от нас до един парапет на покрива. Спираловидна стълба излизаше от третия етаж в купол на покрива, странна структура като остъклена клетка за птици, около три метра в диаметър да речем и без осветление, така че нашата групичка внезапно се озова в нощта и небето. Времето се беше прояснило, снегът не беше се задържал върху стъклото, имаше звезди и лунна светлина, декоративни облаци в черните небеса. „Едно време беше нещо като оградена площадка на покрива – обясни Тед. – Сами виждате обаче, че се е превърнала в... да ви кажа истината, не знам в какво се е превърнала. Водя хора тук, любопитен съм дали не е с опознавателна цел.“ Никой не разпозна целта. Накрая останах горе сам, с жена на име Хайди Франклин, историк от катедра „Изкуства“, да размишлявам за какво ли не. Приветлива, но тровава, педантична и обезнадеждена – приятна обикновена жена и си мисля, че имам право да направя тая забележка, защото и аз съм обикновен, по-възрастен, така че още преди нея съм обикновен. Аз съм пълничък, младолик, прехвърлил петдесетте, но не могат да ми се дадат, с топли сини очи и въпреки всичко – обикновен. В проблясващата тъмнина разговаряхме много спокойно, вероятно за звездите. На Хайди може би ѝ се искаше последно питие преди лягане някъде из града; на мен също може би ми се искаше. Само че никой не отвори дума, така да се каже, да подкара натам заради усещането, което вероятно споделяхме и двамата, при мен със сигурност, че умишлено ни бяха оставили

сами. Ако бях попитал, можеше да науча, че е неомъжена, като мен, или още по-лошо, може би наскоро разведена, както аз бях наскоро овдовял.

Казвайки наскоро, не го казвам в този смисъл, че можеше да съм си купил наскоро кола или гледал наскоро филм. Говоря както бих говорил за последните промени в световния климат, последната война, последното... мисля, че е пределно ясно. Бяха минали почти четири години, достатъчно време да стана отново приемлива партия. Във всеки случай други хора като че смятаха така и нямам намерение да споря.

Когато някак стана ясно, че вечерта бе приключила, всички гости си тръгнахме заедно, ония с колите ги запалиха и седнаха с отворени врати, сбогувайки се за втори път. Тук-там сред вечнозелените растения купчинки сняг падаха от клонка на клонка и по земята, разтрисайки клоните. Бяхме се покрили с шапки и шалове с изключение на виолончелистката, която вървеше без шапка и само наметнала палто. На флуоресцентната светлина на гирляндата лампи покрай тротоара тя изглеждаше призрачна, синята ѝ кадифена рокля внезапно стана погребално черна. Чух да повтаря три думи: „Разумна? Или укротена?“ Буйната ѝ червена коса изглеждаше огнена, огромните сини очи изглеждаха подправени, нечовешки, устните ѝ се издаваха, застинали върху лицето. Говореше с гаджето си, не съзнаваше, че останалите съществувахме, застаряващата част, разумните или укротените. Чувствах се невероятно благоразположен към нея, радостен от присъствието ѝ, може би защото беше пияна и не ѝ пукаше за нея си.

– Съжалявам, че се наложи да те зарежа – каза Дж. Дж. Стийн на тръгване. – Намини някога. Просто се отбий. Ще ти покажа Форума.

– Чудесно. Очаквам с нетърпение.

Тед Маки, висок, елегантно прошарен мъж, стои в кехлибарената топлина зад стъклената стена с ръце вдигнати за довиждане. Не беше точно онова, което изглеждаше в началото. През спокойните зимни дни той ме покани в още няколко събирания в дома си, много по-неформални и се оказа, че е хипстър*, талантлив тромпетист, радващ се на контакти с всички очарователни, потайни, приветливи джаз-музиканти из цял Мисисипи; те се хранеха на трапезата му, смучеха му пиячката и импровизираха заедно в трио или квартет. Бих добавил, че без ни най-малко снизхождение, те явно се чувстваха поласкани да свирят заедно, тия мъже, понякога жени, които изливаха душа през инструментите, но забелязах също, че се изразяваха само като накланяха глава, свиваха рамене или леко свеждаха клепачи.

Това бе и стилът на Тед. Изглеждаше професионален, изваден от контекста. И точно както хората бяха склонни да го възприемат погрешно, той и останалите ми колеги също имаха склонност да възприемат погрешно и мен. Бях се озовал сред тях – мъж в шок, отвратен от политиката и по онова време, за разлика от наскоро, току-що овдовял. През четирите години на крайно беглото наше познанство Тед бе интерпретирал в нова светлина про-

---

* *Хипстър – човек, който следва най-новите модни тенденции, особено тези извън утвърдените – Бел. прев.*

дължаващата ми парализа като резервираност, а може би ирония. Бях хип*, бях бийт**. Бих могъл да седна редом с Чет Бейкър***, ако умеех да свиря на нещо. Колкото до моите колеги, преподаватели по история, те погрешно схващаха моята скованост като страх. Гледайки ме, те виждаха подобен на Дж. Алфред Пруфрок****, виждаха подобен на тях.

Сбирките у Тед бяха нещо като успокоение. И не само от събранията и нередовните тягостни вечери със суховати човеци, в каквито се бяхме превърнали в катедра „История“, но и от безнадеждността на моята четвърта зима тук. Продължилата цял месец коледна ваканция беше трудна за катедрата. Стоях в пустото университетско градче, както всяка Коледа и щом се подновиха заниманията, беше явно, че останалите преподаватели, всеки от тях, са изживели някаква ужасна форма на страдание по време на празниците. Клара Френоу, завеждаща катедрата, била диагностицирана с рак и започнала химиотерапия. В същото време единственият наш цветнокож колега и единственият, който притежаваше нещо като индивидуалност, Тайбириъс Соумс – почти патологично надарен природно мъж от Карибите, който водеше пространните си лекции с такъв размах и бе удвоил броя на основните предмети откакто беше постъпил – внезапно се срива в психическа бездна и бе хоспитализиран с тежка депресия. Върна се две седмици след зимната ваканция, крехък и отчужден, болезнено подобие на самия себе си.

Други попаднаха под лошия си късмет – нечий син арестуван за дрога, изгоряла до основи лятна къща наред с ценните вещи, блокирал писател и анулиран договор за учебник, разрив между млада брачна двойка, които поделят преподавателско място на пълно работно време.

Колкото до мен, аз продължавах както години наред. Появявах се, където ме поканеха. Четях страшно много в библиотеката. Ходех самичък на кино. Наблюдавах кълкьорите на езерото в кампуса. Малко повече отколкото ми се искаше, поддържах въображаеми разговори с мъж, наречен Бил, в които превъртах едни и същи неща още от времето след смъртта на съпругата и дъщеря ми. Въртах се непрекъснато около едно и също, парализиран и отчужден на вид, с мисли безспирно понесени по една писта, подобно на кучета, хукнали след заек-примамка.

Вероятно затова младите кълкьори изглеждаха толкова приятни, дори в най-мразовити дни. Денем в онова, наречено Среден кампус, между Правния факултет и Факултета за социални науки, от десетина до стотина момчета и момичета се пързалияха по изкуственото езеро с миниатюрен непристъпен остров в средата, монолитен скален остров със скулптура на върха – червени форми от метални пластини, – а езерото бе очертано от парапет. Всички се пързалияха в кръг в една посока. „Езеро“ може би не е точната дума. Казаха ми, че нямало и двацет сантиметра дълбочина. Езеро

---

* Хип – запален по суинг или джаз – Бел. прев.

** Бийт – свързан с бийт поколението и неговата философия – Бел. прев.

*** Чет Бейкър – американски джаз тромпетист (1929–1988) – Бел. прев.

**** Дж. Алфред Пруфрок – въображаем персонаж от произведение на Т.С.Елиът (1888–1965), американско-английски поет и драматург – Бел. прев.

– предполагам водно огледало; около два пъти размера на футболно игрище. Вечно имаше неколцина злощастни начинаещи, които се придържаха към парапета, но повечето от тия млади студенти сядаха на каменния ръб на езерото докато си слагаха кърките, изправяха се за дълга, експертна обиколка в невидим карусел. Не изглеждаше като изпълнение. Нямаше заек да им се изплъзне. Навлизаха в безкрайна затворена линия, но не преследваха нищо.

Често обядвах в ресторант на самообслужване в сутерена на Правната катедра, след това се разхождах край алеята за велосипеди около Средния кампус, спирах се да наблюдавам къркьорите, докато студът не ме погнеше да поема отново, покрай езерото и Четиригълника на науките, към Музея на изкуствата. И ето какво направих неволно на двацети февруари, на четвъртата годишнина от инцидента, който ми отне семейството. Наблюдавах къркьорите, след това отидох да се видя с Бил, мъжът с когото толкова се бях сближил във въображението си, както вече споменах.

Приятелите бяха изцяло в ума ми, но Бил не беше. Виждах го един-два пъти седмично. Работеше в Музея на изкуствата. Често ходех да гледам една определена творба, а Бил бе охранителят, който обикновено стоеше край нея, със син панталон, бяла риза и табелка с името У. Конърс. Веднъж му се представих, съобщи първото си име. Чернокож, някъде към края на четирийсетте.

Рисунката толкова ми въздействаше, че ходех по всяко време, жадувах за нея; напълно разбираемо е да бъде обсебен някой, който прекарва прекалено много време пред нея, да бъде обсебен от нейното послание вероятно без посредничеството на любител на изкуството. Усещаш близост с Бил – близост въображаема, особено разтърсващо единение, което човек изпитва, когато някой край прелетяващия влак обръща лице към него, затваря го в рамка, както оня затваря другия в рамка; всеки разглежда от своята страна на същата рамка, мисля че разбирате – в миг нещо проблясва и отмира, но не се променя, с други думи – картина. Във всеки случай ми допаднаше да си мисля, че споделяхме нещо, и Бил Конърс, и аз, погълнати от онова, което ставаше в рамката.

Рисунката беше анонимна творба, можеше да бъде нарисувана от почти всеки на тая земя, но всъщност я бе нарисувал някакъв роб от Джорджия. Собствениците на творбата, семейство Стоун от Камдън Кънтри, я бяха открили на тавана на старата семейната къща. Бе нарисувана с туш върху огромно бяло ленено платно и се състоеше от миниатюрен квадрат в средата на платното, заобиколен от нахвърляни концентрично контури. Художник, с подходящите средства, би нарисувал хиляди квадратчета на едва четирипет милиметра едно от друго. Но, както казах, рисунката, с изключение на централния квадрат, беше просто нахвърляна – фриволната незавършеност на един контур бе педантично възпроизведена в следващия, и тъй като всяко квадратче ставаше все по-голямо, незавършеността растеше, а при най-отдалечените формата вече не беше квадрат, а хаотични излияния.

Според мен тайнствената творба на безименния роб – мъж или жена бе, никога нямаше да научим – включваше и всички нас. Така, всичко беше

обмислено – според нашата значимост. Макар естествена и ясна като художествен акт, рисунката изобразяваше наивната, безпомощна тенденция съществените неща да се развиват извън нормалния си ход и се превръщаха в абсурд, илюстрирано от неразгадаемото кръжение на църквата около овехтялата ѝ същност, обясняваше нарастващите пагубни догми и обреди на властта – те въвличаха всички нас в постепенно отрицание на всяко съвършено нещо, с което се сблъскваме или сътворяваме.

Впримчен. Не беше само моята реакция. Разговарях с мнозина, които бяха виждали творбата и всички чувстваха едно и също, но по различен начин, ако става ясно. Чувстваха се тревожни до нея, предизвикани, смутени. Мисля, че точно това я правеше изкуство, а не просто рисунка.

Творбата не беше красива, освен ако харесвате да гледате пръстените на прясно отрязано дърво и в действителност не дотолкова завладяваща или забъркваща, колкото парче дърво. Съществуващите неща в природата, облаците, морето, те са четириизмерни, също и дървеният труп, защото приканват да осъзнаеш, че да се появи един пръстен е нужна година. Анонимната рисунка представляваше единствено тъжна концентричност, но изразяваше една истина. При всички положения ме правеше фундаменталист. Не отидох, за да „осъзная“. Отидох, за да бъда осъден.

Не мога да кажа, че си спомням много точно моето посещение в музея. Но в тоя ден сигурно съм бил тревожен повече от обичайното, заради тъжната годишнина, защото направих незабравима останалата част от деня, като реших да се обадя на Хайди Франклин, историк по изкуствата, с която се реех за кратко във въздуха на покрива на къщата на Тед Маки през първите мигове от дългата зима.

Каквото и да правих оня ден в музея, сигурно бях в безмълвен контакт с Бил, единствено си кимнахме и се зачудих дали ме позна. През тия четири години си беше пуснал мустаци и се беше сдобил със стол, на който седеше тогава, с отегчен вид, но не неучтив. Със сигурност не си броеше центовете. Вероятно имаше пенсия от армията или друго възнаграждение, което му даваше възможност да преживява от заплатата на охранител.

Кимнах, усмигнах се. Същото направи и Бил. Вярвах, че в критичен момент от живота си бе вземал решения, за които по онова време не е бил наясно – донесли му медали или бе измамил приятелите си... сигурен съм, че прекалено фантазирах, но виждах, че отколешна някаква война съвсем не беше избледняла в погледа му.

Дотам стигаха често въображаемите ни разговори – тоест, извинявайте, *моите* въображаеми разговори. Незабележимите особености, незначителните моменти, където съдбата взема най-острите завои. Аз не му обяснявах повече от на всеки друг, но той говореше свободно за своя живот, нещо случило се или не съвсем. Как по-късно открил, че било невъзможно да реши или да не реши нещо. Как в даден момент на своето пътуване извън скръбта бе бродил в тунел, сам, нямало с кого да говори, не можел да извика. Заради последствията, мигновените последствия, всичко което направил или не направил, станало невъзможно.

Разбира се, тъй като му говорех мислено, целият разговор беше монолог и изцяло за мен. Изгнание, уединение, парализа, страх – всички особености, които хората проектираха върху заравнената ми бяла повърхност – реално те не играеха роля в онова, което се случи след инцидента със съпругата и дъщеря ми. Струва ми се независимо от абсолютната си невъзможност. Включително и решението ми през оня ден да се обадя на Хайди Франклин в катедра „Изкуства“.

Вратите на сградата на „Изящни изкуства“ се отваряха направо към павиран двор, почти патио*, като служеха и за вход на музея. Крачех през паважа в ледовитото време, встрани от рутинните пътеки, които си бях наложил и отивах да се срещна с жена; не правех обаче нищо специално, със сигурност размесвах лишените си от живот късчета на собствената си участ. Може би бях мислил по този начин преди три години, когато все още бърках своята парализа с обикновената скръб. Но не беше толкова просто.

В деня на инцидента нашият съсед взе Ан и Елси, съпругата и дъщеря ми, пред нашата къща, направи обратен завой и се насочи към магистралата. Махнах им да спрат и се наведох през неговия прозорец. През нощта имало снежна буря. Улиците бяха опасни. Помислих, че трябва да поеме по прекия макадамов път до града, че трябва да избягва скоростните пътища. Беше се насочил към прекия път, но после зави.

– Няма ли да минеш направо?

– Няма, правят ремонт.

– Днес е неделя – казах на стария човек – няма да работят.

Всички знаят нашия съсед, генерал Нийли, от дълги години пенсиониран от Военновъздушните сили (и вдовец, между другото) – енергичен южняшки джентълмен, играе тенис и пише мемоари. Но си помислих, че в последно време реакциите му не бяха много наред. Веднъж го наблюдавах как изкарва кадилака си от алеята, спира се да огледа надясно и наляво, надясно и наляво, пак надясно и наляво, по-скоро сякаш объркан, отколкото предпазлив и се зачудих дали трябва да шофира. Едва няколко седмици преди инцидента двамата се срещнахме една сутрин при пощенските кутии и той ме покани у тях в кухнята на кафе. Размотаваше се след като го направи, потъна в мълчание, почеса се по главата, обърна се към мен и смайващо попита: „Какво искаш?“

Всичко това ми мина през ума докато стоях до колата и пропуснах да хвърля дори поглед на семейството си от другата страна – често си го спомням; можеше да погледна лицата им за последен път, но не го направих – и казах на генерала:

– Хвани макадама, по-кратко е.

– Обичам големите магистрали – отвърна. И потегли. Стоях с едно последно изречение.

– Хвани макадама. По-безопасно е... – беше на върха на езика ми. Още го усещам там. Да го бях казал. Дори отново да беше отхвърлил моя съвет, щеше да се забави още няколко секунди и може би днес всички щяха да

---

* Патио – вътрешен двор /исп./ – Бел. прев.

бъдат живи. През следващите ужасни седмици въображението ми поднасяше други неща, които бих могъл да направя. Можех да ги задържа вкъщи, да извикам такси или да забавя прегледа на колата си във фирмата с няколко дни – нужно беше единствено да се регулират настройките, колата беше в гаранция. Можех да взема и втора кола... само че няхмахме нужда, всеки ден пътувах до града в лимузината на сенатора. Така нищо не казах и те отпътувах.

Пет мили по-нататък генералът приближил знак „Стоп“, ударил спирачки, полетял по леда и налетял на тежкотоварен камион, който се движел с четирийсет мили в час (камион на цветарски магазин; не знам – не съм виждал сцената – но предполагам, че е имало цветя, разпръснати навсякъде). Ан и Елси били мъртви на мига. Генералът бил жив двайсет и четири часа, но така и не дошъл в съзнание. Нека всички почиват в мир.

В тоя зимен ден, точно четири години по-късно аз прекосих разделящия двор, покрай потъмнелите скулптури и през вратите на сградата на „Изящни изкуства“. Минах през моя тунел както бях минавал четири години. Вземах всяко стъпало единствено от тъжно любопитство, не заради онова което ме очакваше, беше ми все едно, а дали или няма да мога да кача още едно стъпало. Не можах да се сетя за друго, което да ме заинтересува по пътя нагоре. При риск да удължа обяснението мога да кажа, че от време на време стигах в тъмното до завои и се чудех дали не беше лабиринт.

Сградата на „Изящни изкуства“ беше стара, с високи тавани, които правете коридорите да изглеждат тесни и размерявани за по-ранна, източена раса академични преподаватели. Мястото vonеше на масла, лепила и старо дърво. Не очаквах Хайди да бъде там. Помислих да оставя съобщение в офиса. Млад мъж с четинеста козя брадичка, без косъм по останалата част на главата, изглеждаше отговорник. Когато попитах за Хайди Франклин, той се гмурна зад бюрото и изчезна целия. „Ако обичате“, извиках. Пристъпих по-близо, надникнах през бюрото и го съзрях, превит на две ниско на пода, занимаваше се с щепсела на електрическата пишеща машина.

– Сигурно е на представлението.

– Мога ли да ѝ оставя съобщение?

Той се изправи и аз забелязах интелигентен елемент на стил в иначе размъкнатото му модно облекло – синя риза „Лакост“ с алигатор. На мястото, принадлежало на алигатора, платът беше раздран и се подаваше малък сегмент от голите му гърди. На него бе татуиран миниатюрен алигатор.

– Вижте представлението на Канън*. Зала осем.

– Представлението на Канън? Звучи опасно.

– Сигурен съм, че така е замислено.

Открих зала осем малко по-нататък по коридора, надникнах през полуотворената врата и зърнах няколко студенти, две дузини да речем, повечето изтеглили се на пода, други кацнали на табуретки, до един издокарани и натруфени по разчорлената и натрапчива мода на катедра „Изкуства“. Стативи бяха изблъскани настрани, табуретки и столове – струпани на куп.

* *Канън – оръдие /англ./, в случая – фамилно име – Бел. прев.*

Залата беше тиха. Но не виждах представление, никой не играеше, въпреки че почти цялата предна част на залата беше пред погледа ми. Пристъпих тихо навътре и седнах до входа на дървен училищен чин, по-скоро част от сбирщината, покривалата, стативите и кутиите. Вече виждах близкия ъгъл и малък подиум с жена с широко разтворени крака върху маса, левият бе вдигнат покрай нея, а десният се поклащаше провесен; млада жена, която нямаше нищо от кръста надолу, освен обувките – високи черни маратонки, с една връзка морава или тъмночервена, а другата бяла или сива – задълбочена да бръсне сапунисания си *mons veneris**. Използваше розова самобръсначка за еднократна употреба. Седях твърде близо и отбелязах фактите и цветовете. Тя имаше известни затруднения при тая операция, правеше много къси движения със самобръсначката, енергично я разбъркваше в нащърбено емайлирано легенче с вода след няколко движения и често смехаше самобръсначките от пълна пластмасова опаковка.

Не ми беше нужно много време да разпознам младата жена – бях я срещнал същата вечер у Маки, когато срещнах Хайди Франклин, искам да кажа пийналата виолончелистка в синята кадифена рокля. Опитах се да се придържам към стандартните видими факти: имаше червена коса, красиви сини очи, бледи теменужени кръгове наоколо, още по-ярко изразени от бледото лице. По едно време носеше жълта бейзболна шапка и синя тениска с надпис „EDGARDS“ със слети бели букви през гърдите.

Имах намерение да стоя настрана, но тъй като подиумът беше натикан в тоя ъгъл, моя ъгъл, намирах се почти в скута на изпълнителката. Дали луничките странстваха над коленете ѝ? Наведох се напред да видя, осъзнавайки, че се чувствам ужасно неловко. Но пък никой не гледаше към мен. Студентите внимателно гледаха като публика в действителен театър, в колективна поза, изглеждаща патологична, ако не направо измъчена – тя беше само художник, това бе всичко. Нямах представа защо наричаха това „Представлението на Канън“.

Много близо до мен стоеше преподавателят – нисък мъж с огромен гръден кош, джинси и червен пуловер. Изглеждаше груб и гръмогласен, но точно в тоя момент бе безмълвен. Никога не го бях срещал, нито дотогава, нито по-късно, и нямаш възможност да го питам.

Когато свърши заниманието – или поне представлението приключи с избърсване на влажните струйки пяна с бяла кърпа за ръце, тя си затвори краката и придърпа надолу края на синята фланелка, опипа около себе си със свободната ръка за джинсите, оставяйки в същото време кърпата настрана – останалите се раздвижиха из помещението и аз си тръгнах. Излязох на двора, пълен с метални фигури, приближавах от една към друга, мръщейки се толкова усилено на всяка, че накрая почувствах пронизваща болка между веждите. Скулптурите изглеждаха съвсем тромави, недосялани, безсмислени. Обаче беше по-добре, че бях забравил напълно за Хайди Франклин.

Съвсем по навик се запътих към катедра „Право“. На какво бях станал свидетел? Не ми беше ясно каква бе целта на представлението, но въздейст-

---

* *Mons veneris* – венерин хълм /лат./ – Бел. прев.

вието беше огромно; стоях до пързалката, стиснал ледения парапет с голи ръце, без да виждам младите хора наоколо, не за първи път в тоя кампус. Езерото бе покрито с облак, който се издигаше от леда, островчето по средата беше почти невидимо. И злокобно. Застрашително прииждане, призрачно нашествие, кораб-призрак от моряшките легенди.

Половин час стоях и наблюдавах младите кънкъори, опитвах се да ги свържа с онова, което току-що бях видял. Но самият опит бе част от някаква малка истерия. Представлението на Канън? Несъмнено се чувствах като ударен от гуле.

Тук, пред мен, имаше друга жива картина – младост, свежест, енергия, самият дъх на живота извираше от устните им – кинематографична картина, която прииждаше от мъглата към мен, все по-реална и удивителна. Ярки цветове, дихания, думи, смехове и хрущенето на кънките, после избледняваха, изчезваха в нищото. И все пак, тия същите младоци илюстрираха като че не живота, младостта и забавлението, а обучението. Всички в една редица и посока, упражнявайки се за постижение. Лицата се меняха, но кръгът не се прекъсваше и тоя кръг напомняше рисунката на роба, която толкова ми въздействаше, линията преследваше своя модел, докато не се превърна в несполучило подражание, неумишлена пародия, а накрая отращение от невежеството.

Самият аз се бях прегърбил като кънкъор, все още стиснал парапета и внезапно изпълнен с усещане за правота и истина – залят и в пълно безветрие в килватера на едно прозрение – и аз разпознах, че всички тия кънкъори имат моето лице.

Точно четири години се реех така около своето минало. Привидение, което се носи из мъглата. Кръжейки, съзерцавайки, обгрижвайки огромния монолит, покрит с покров. И се връщах отново почти всеки ден към рисунката на роба, както обезобразен артист може да бъде неизменно привлечен от мистерията на своето лице в огледалото. Сега вече неговият урок ми стана ясен – следвайки собствения си кръг отново и отново, аз се отклонявах все повече от неговата сърцевина, моят кръг бе все по-малко зависим от централната фигура. От много време аз все по-малко имах нещо общо с източника на своята скръб. В действителност напълно се бях освободил от нея. И въпреки това моята привързаност си оставаше.

Нищо не се очакваше от мен. Необходимо беше единствено да поставям единия крак пред другия и някой ден щях да се отклоня достатъчно от тъмното си ледено слънце, за да се отскубна тихо от собствената си орбита.

Трудно си закопчях палтото, ръцете ми бяха безчувствени от студа. Завих шала под брадичката и сложих ръкавиците. Отвърнах се от това откровение и се обърнах към света, жаден да науча новини за себе си. Какво щеше да ми се случи сега?

Не мога да кажа, че ми хрумна следващата мисъл, в действителност тя изобщо не ме напускаше. Изплува, както често ставаше, това бе всичко; след няколко години дъщеря ми щеше да бъде в колеж. Бих бил щастлив, ако тя се понесеше, спреше до парапета и се засмееше с прелестния смях

от старите филми по телевизията. Най-вече бих бил щастлив, ако Елси бе станала нещо като... не можех да си спомня името на виолончелистката.

Моята страст се запази за кратко, няколко дни, повече от седмица. След това, угнетена от ниските сиви облаци и ниските температури, залиня. Но изчаквах.

Полъх на промяна в късния февруари отстъпи на поредица от снежни виелици в началото на март. Метеоролозите не можеха да се възпрат и не спираха да повтарят „Обилни снеговалежи в Средния Запад“. Градът заприлича на алпийските села от картичките, едва стърчащи от снега. Кънкьорите изчезнаха. Езерото, че и парапетът изчезнаха под снега, метър и половина дълбок. Червените скулптури на върха на скалата също се озоваха под него. Покриви се пропукваха, коли и животни биваха погребвани, пътуванията спираха, всички страдаха и сериозно навлязохме в април преди небето да се проясни и белите полета да започнат да се топят.

Времето порази всички ни. С трудности, закъснения, всички изоставаха. Когато дойде време да посетя Дж. Дж. Стийн във Форума за методологични изследвания, аз си помислих, че бе възможно да е забравил, че сме се срещали.

Никога преди не бях виждал района на Форума, странна част от нашия университет, разположена на десетина мили извън града, в комплекс, бивш приют за луди във времето, когато били наричани точно така. В деня на посещението ми в кампус „Суонс Гроув“* се усещаше промяна във времето. Опашката на зимата беше затикана назад, тротоарите бяха чисти, пътищата – сухи. Дълбокият сняг по полята се беше разпаднал на купчинки, с кратери от подгизнала сива трева помежду.

„Горичката“, както я наричаше Дж. Дж. Стайн, бе от ония затънтени академични места, към които щатските субсидии намират път тайно и като по чудо, от типа място, мислех, което предприемчив щатски законодател някой ден щеше да демаскира и разсипе. Сякаш да предпази мястото от нападки за неуместност, университетската болница поддържаше там малък Рехабилитационен център за черепни травми. Още повече, в една от старите сгради, пълна едно време с умопомрачение, някаква благотворителна фондация бе настанила печатарска машина. Форумът за методологични изследвания на д-р Дж. Дж. Стайн беше отделил малка Г-образна постройка за себе си.

Дж. Дж. ме разведе навсякъде, хванал ме за ръката, като че бях недъгав. Едни бяха излезли на въздух. Други изглеждаха пияни, вероятно пациенти на Рехабилитационния център. Обиколихме горичка от брястове, които даваха името на мястото, разни постройки, рекичката, игрището за хандбал. Нищо от това не беше нужно. Просто искахме да се разходим на свежата слънчева светлина.

Излизайки изпод ужасната зима, всичко изглеждаше неприветливо. Узряло за нов живот. Гигантски, тромави гарвани се бяха струпали в голите клонове на брястовете.

– Шейсет и пет декара – каза Дж. Дж. – Купено е почти без пари през

---

* Гроув /англ./ – горичка – Бел. прев.

трийсетте. Няколко десетилетия медицинският колеж е правил тук експерименти с животни. Оня висок комин е крематориумът – посочи трийсетметрова тухлена грамада, извисена над малка бетонна постройка. Пресичахме диагонално централния плац по широка павирана пътека. – Още държим апаратура отгатак край рекичката. Повечето от нас не стъпват там.

Явно зловещата история на мястото много харесваше на ония, които го използваша. Разказвайки, Дж. Дж. се оживи, макар че никои от ония, с които си пресичахме пътя, нямаше вид да харесва нещо, а мнозина ми напомнях за предишните обитатели. При тая странна пролет, най-после гологлави, с разкопчани палта, вдишвайки подозрително топлия въздух, бях сигурен, че всички изглеждахме като побъркани. И още по-зле, някои се олюляваха или тътреха, с разкопчани галоши и пижами под палтата, пробвайки елементарни движения с рехабилитираните глави.

Точно личност като описаните ни се препречи – ухилен мъж, с ръка високо над главата и ми каза:

– Искам да ви дам моя адрес.

Дж. Дж. се обади:

– Добре, добре. Само че трябва ли ни твоя адрес?

Мъжът несигурно се наведе на една страна, като че се бореше със силен вятър, с вдигната лява ръка и свити пръсти около въображаема щафета или малък невидим факел:

– Искам да ви дам моя адрес.

– Добре – казах – давай го, щом искаш.

– Искам да ви дам моя адрес. Искам да ви дам моя адрес.

Стоя известно време с очаквателно и въпросително повдигане на веждите, сякаш следващият ход бе наш. Заобиколихме го, а той си продължи по пътя с високо вдигната лява ръка.

Дж. Дж. ме разведе навсякъде – из офисите на разположение на такива като мен, с копирните устройства, кафе машините и из останалите помещения; представи ме на мисис Тоуни, сивокосата секретарка с рокля на цветя, която обслужваше всички членове на Форумата (макар че не видях членове на Форумата, мястото беше справочен отдел); след кратката обиколка той ме покани в своя офис, разположихме се, той си качи краката на бюрото и каза:

– Опасявам се, че нямам нищо за теб.

– Е – рекох, чувствайки се глупак, раздразнен и облекчен. И без това нямах желание да работя тук, освен ако не снимах филм на ужасите. – Беше удоволствие да разгледам мястото.

Той го пропусна, впусна се в дълго обяснение за финансирането и тъй нататък, което вече ме заинтересува, или по-скоро неговото неудобство, както и изненадващата и очарователна невъзможност да се справи с него.

– Виж какво, Майкъл – каза накрая, като се изправи – това са глупости. Става дума за политика. Хората от Фондацията са до един охолни левичари. Ти трябваше да работиш за сенатор Том!

– Не бях длъжен – засмях се.

– Майкъл, мога да използвам един приятел. Нека те покания на вечеря.
Прекалено дълго се колебах. Сигурно беше разбрал, че си търсех алиби.
– Днес приключвам с развода.

Бях чул. Съпругата му, красавица от кампуса, била задиряна и съблазнена от гостуващ писател, известният автор на романи Т. К. Никърсън. Уредила била последните подробности за развода от апартамента в Рим, който споделяли с писателя.

– Добре. Да хапнем.

Оставих Дж. Дж. да затвори работното си място и излязох навън под сюрреалистичните скупчени облаци, залезът заливаше скута на огромно формование. Целият свят беше розов. Докато чаках навън, приближи се мъж, същият от преди малко, като все още стискаше дълъг невидим предмет в пастелния здрач. Със свободната ръка ми подаде парче хартия.

– Ето. Адреса ми. Написал съм го тук.

– Това ти ли си? Робърт Хикс?

– Отбелязвам. Робърт Хикс. Ти как се казваш?

– Майк.

– Майк кой?

– Рийд.

– Рийд кой?

– Майкъл Рийд. Така се казвам.

– Отбелязвам. Майкъл Рийд.

– Кой са тия другите? – върху парчето хартия, която ми подаваше, след неговото бяха изредени почти дузина имена.

– Моите приятели в Центъра. Рехабилитационен център за мозъчни травми, отбележи Р-Ц-М-Т.

– Аха.

– Всички имаме един и същи адрес. Отбележи.

– Разбрах.

– Р-Ц-М-Т. Р-Ц-М-Т. Р-Ц-М-Т – изрече Робърт Хикс.

– Робърт... питал ли те е някой някога какво държиш?

– Не много често. От време на време.

– И какво е това?

– Не знам. Не мога да го видя. Много е леко.

Заговори гръмогласно нещо на себе си, което не можах да разбера и отмина.

Седнах на пейката на автобусната спирка – същата, на която автобусът на кампуса ме беше стоварил, понеже няха собствена кола – и се зазяпах в безцелно мотаещите се, мнозина от тях завинаги безцелни заради нещастни инциденти, не по-малко от две дузини на двора, изцяло концентрирани върху това да отиват наникъде. Бях убеден, че мога да разпозная пациентите, ония с подобрения, от университетските измамници като мен самия, дето се влачат между сградите. Но свежият въздух, розовият залез, обширното набръчкано кишаво поле, насечено от сивите линии на тротоарите,